

דף מו

'יכול לשנויי לכו כגון שפיתה שלא לשום אישות' — יש לפרש הטעם שהנחנו מתחילה שהפרשה מדברת בפיתה לשם אישות — לפי דעת הרמב"ם (ריש הלכות אישות) ועוד, שבביאת זנות של פנויה עוברים על לא תהיה קדשה, ואם כן אי אפשר שמדובר בביאת זנות, כי אז היה פטור מן התשלומין, שהרי אין אדם לוקה ומשלם (המקנה).

ואכן, הראשונים הקשו על שיטת הרמב"ם שלוקין בביאת פנויה, כיצד המפתה משלם קנס. וכתב החתם-סופר (אה"ע ח"א יט) שהרמב"ם מפרש כדברי סוגיתנו, שמדובר בפיתה לשם אישות, שבוזוה אין מלקות.

בשו"ת שבט הלוי (ח"ו רז) תמה, הלא מסקנת הסוגיא אינה כן. ופרש שנידון זה, האם מדובר בפיתוי לשם אישות, תלוי בשיטות רב ורב אסי, כי רק לרב אסי העמידו בשלא לשם אישות, אבל הרמב"ם שפסק (ג,ג) כרב, יכול לפרש שמדובר בפיתה לשם אישות.

ונראה שאף שהדברים כלשעצמם נכונים הם, כונת החת"ס היא לפי גרסת 'אלא אמר רב נחמן', ולגרסה זו מסקנת הסוגיא בפיתה לשם אישות (ע' תד"ה ואפילו. וכתב מהרי"ק (קכט) שכן היא גרסת רוב הספרים.

ואולם עיקר התירוץ להעמיד כל פרשת מפתה רק בפיתה לשום אישות — דחוק מאד. ועוד, הלא נערה כתיב בפרשה, ולריש לקיש [דאיהו ס"ל (בכתובות לד):] חייבי מלקיות שוגגין פטורים מן התשלומין, וא"כ לדידו אי אפשר לאוקמי בזנות בעלמא לשיטת הרמב"ם, כי אעפ"י שלא התרו בו נפטר מממון] אליבא דחכמים (מג:). יש לה יד לקדש עצמה, ואם מדובר בפיתה לשם אישות הרי היא מקודשת ומהו 'אם מאן ימאן אביה לתתה לו', ומדוע משלם קנס. וגם מהו שאמרו 'מהר ימהרנה' — שצריכה הימנו קדושין.

ונראה שגם להרמב"ם אין לוקה אלא בביאה לשם זנות, אבל כל שרוצה ליחדה אליו בקביעות, אפילו ללא קידושין — אינו לוקה [אלא שמבטל מצות עשה דקדושין]. וכן משמע מסידור דבריו בריש הלכות אישות. ואם כן יש להעמיד דין מפתה באופן זה, אבל המפתה בדרך זנות — לוקה ואינו משלם (וכדברי הרמב"ם בהל' נערה ספ"ב).

ואם כי מדברי הרמ"א (אה"ע כו,א) מבואר שלהרמב"ם לוקין אף במיוחדת אליו בקביעות, אך דעת שאר אחרונים אינה כן. ע' ח"מ וב"ש שם. ונראה שאף הרמ"א לא איירי אלא במיוחד אליו אשה לזנות עמה, אבל כל שבדרך אישות כבני זוג, אעפ"י שלא קידש — אין לוקה. (וכמוש"כ בסיכומים לעיל י).

'אמר ליה אביי: צריכה קידושין לדעת אביה' — ולמַדְנו הכתוב שקדושין שלא מדעת אביה אינם כלום ואף על פי שנתרצה. (וכן סובר רי"ף לפי האמת. ואף לפי שאר הראשונים, יש לומר שאביי אומר זאת רק כדחיית הוכחת רב יוסף ולא לפי האמת. עפ"י רשב"א). או אפשר לפרש שמדובר כשלא נתרצה האב בפירוש, ומשמיענו הכתוב שאף על פי שהוא אינו ממאן, צריכה קדושין לדעתו, או שירצה באותם קדושין בפירוש (עפ"י ראב"ד רמב"ן רי"ד ועוד).

'והא מלוה היא' — להלן בסמוך אמר רבא שאין הנחה זו מוסכמת, כי למאן דאמר 'מעות מתנה', אין המעות הללו בגדר 'מלוה' ומתקדשת בהן. ויש לפרש מדוע מקשה הגמרא כאילו היתה זו הנחה פשוטה ומוסכמת — כי מדברי המשנה גופא מוכח שהמעות בגדר מלוה, שאם לא כן, אף אם אין באחת מהן שוה פרוטה תתקדש בשוה פרוטה בצירוף כולן — ומכך ששנינו 'עד שיהא באחת מהן שוה פרוטה' מוכח שהראשונות 'מלוה', ואם כן קשה כיצד מתקדשת בקמייתא, והרי זה מלוה (עפ"י רמב"ן ורשב"א ועוד).

(ע"ב) 'זימנין דאית ליה לכהן פחות מחמש רבעים קמה והאי, אליש ליה בהדי הדדי וקסבר נתקנה עיסתו' — היה יכול לנקוט ללא צירוף; פעמים שיש באותו קמה עצמו חמשת רבעים ועלול הכהן לאכול בטבלו — אלא רבותא נקט, שאפילו אם הוא דבר מועט, כפי הרגיל, חוששים שמא יבוא לצרפו עם קמה אחר. (תורי"ד)

— מפשטות הדברים נראה שמותר לערב תרומה בחולין, כל שכוונתו לאכול את התערובת בקדושת התרומה שבה. כי הרי אמרו שחוששין שהכהן, שלפי דעתו היא חלה, מערבה עם שאר הקמה. והקשה מכאן הגרש"ז אויערבך זצ"ל על דברי האבני-מילואים שאסור לערב תרומה בחולין משום משמרת תרומתו, כי בכך שמבטלה מתורת תרומה, כאילו מאבדה מן העולם. ולכאורה אין נראה לחלק אם בכוונת האדם לבטל את התרומה אם לאו — כי בכל אופן התרומה בטלה ברוב מדין תורה, והרי זה כמאבדה בידיים?

ובמכתב מהגרי"י קניבסקי זצ"ל כתב לדחות; בתערובת הלא אינו מאבדה ממש, כי התרומה נשארת בקדושתה במקום שהיא שם, אלא שלנו אין ידוע היכן היא נמצאת, ואם כן מה שעוברים על 'משמרת' בעירובה, זהו רק משום שבכך שמערבה ומבטלה, הוא מיחל עליה התר להתנהג בה כחולין. וכיון שכן, לאחר שאמרו חכמים שתרומה אינה בטלה אלא במאתיים, שוב אין כאן משום איסור 'משמרת'. (נפסד כל זה במנחת שלמה בסוף סי' ס. ויש להעיר במש"כ הגרי"ק שאינו מפקיע קדושתה, לשיטת שתערובת קמה הוי לח בלה, ובתערובת לח בלח נהפך האיסור להתר כנודע).

'... יודע ואינו יודע; יודע שאין מפריש חלה קמה, ואינו יודע — דסבר טעמייהו מאי משום טירחא דכהן וטירחא דכהן אחילתיה' — קשה, כיון שהוא סובר שחל עליה שם חלה והרי לפי האמת אין הדבר כן, אם כן הרי זו הפרשה בטעות וגזל ביד כהן מן הדין, ומדוע צריך לטעם חדש, שסבור נתקנה עיסתו? ואפשר שאם לא שגמר ונתן לשם מתנה, לא היה נכנס לספק זה, שמא לא ניתקנה העיסה בהפרשת קמה והפסיד — אלא ודאי גמר ונתן לשם מתנה ואין כאן גזל ביד כהן מדינא.

עוד יש לומר, שאמנם חלה בטעות היא זו, וקושיה הגמרא היא מדוע אין אומרים תרומתו תרומה ויפריש ממקום אחר, כשם שאמרו במפריש על שאינו נקוב, שלא ראו חכמים לבטל תרומתו לגמרי ולהחזירה לחולין, אף כאן נאמר כן. ומתריך, כאן שונה שאם תאמר לו כן, לא צאית להפריש אחרת, כיון שאתה מודה קצת לדבריו שהיא חלה (עפ"י רמב"ן).

'התורם קישות ונמצאת מרה, אבטיח ונמצאת סרוח' — אף על פי ששגג וסבר שהיה הפרי ראוי — אין זו תרומה בטעות, כי הרי חשב להפריש את מה שלפניו, אלא סבר שהוא יותר מובחר. ואינו דומה לתורם יין על יין ונמצא חומץ שאין תרומתו תרומה, כי יין וחומץ — שני מינים הם, וכשדעתו היתה על יין אין בכלל זה חומץ (תוס' יבמות פט. ד"ה קישות. וע' מחנה אפרים הל' נדרים ג).

'אם אינו קדוש, נשיאות חטא למה? מכאן לתורם מן הרעה על היפה שתורמתו תרומה' — כבר הקשו התוספות, למה אין כאן חטא בכך שעבר על ציווי התורה להפריש מן היפה, שהרי יש הסובר שבכל 'לא תעביד' שבתורה, אם עשה — לא מהני, ואף על פי כן לוקה משום דעבר אמימרא דרחמנא (ריש תמורה)? ותרצו שהלימוד הוא מיתור הפסוק, ע"ש.

ובכתבים המיוחסים להגר"ח איתא שגדר איסור זה, להפריש מן הרע על היפה, הוא על דרך השלילה, היינו, שאינו מפריש מן המובחר, ולא שמעשה הפרשת הרע הוא מעשה האסור בעצמותו. ולו יצוייר שהיה ניתן להפריש פעמיים מעשר, לא היה עובר, כיון שהיה מפריש שוב מן המובחר. ועל כן מוכיחה הגמרא שאילו לא היתה התרומה חלה, לא היה מקום מעיקרא לאיסור, שהרי במה שהריים מן הרע לא מנע את הרמת היפה. (והכוונה, דהכי קים להו לחז"ל בגדרו של האיסור, ועל סמך הנחה זו מקשים). ע"ע בתדושי רעק"א; משך חכמה — קרה יח, לא.

דף מז

'פירושי קא מפרש, התקדשי לי באלון ברמון באגוז כיצד, כגון דאמר לה התקדשי לי באלו' — ואף על פי שנאמר בבב"א 'או שאמר לה התקדשי לי באלו' — יש לנו כיוצא בזה, 'או' במובן של פירוש הרישא, להלן נב. (רשב"א)

'המקדש במלוה... ושויים במכר...' — על קידושין במלוה ומכר במלוה — ע' לעיל ו: על שאלת הגמרא מאי שנא מכר מקדושין, שמשמע לכאורה שההנחה הפשוטה היא שאין דין מיוחד בקידושין של נתינה מידו של הבעל לאשה, אלא כל שהגיעה לידו משלו, הרי אלו קדושין (שלא כבגט, ש'טלי גיטך מע"ג קרקע' — פסול) — ע' בשו"ת עונג יום טוב (קלו).
[וכבר נחלקו בדבר הפוסקים, האם 'טלי קידושין מע"ג קרקע' מועיל — ע' אה"ע ל בב"ש ובס"י כז בבאה"י ופ"ת].

'האומר לאשה התקדשי לי בפקדון שיש לי בידך, והלכה ומצאתו שנגנב או שאבד; אם נשתייר הימנו שוה פרוטה — מקודשת' — כתב הרא"ש, נראה שמדובר רק כשלא ידעה כמה שוה הפקדון והרי נתרצתה בין ברב בין במעט, ואז גם אין הבעל חייב להשלים לה את שאר הסכום שאבד או שנגנב, כיון שלא הזכיר סכום [והרי לא אמר 'בפקדוני' אלא 'פקדון שיש לי בידך' משמע כל שהוא. עצמות יוסף], אבל אם ידעה כמה היה, לא נתרצתה אלא לערכו המלא. (וכן הובא בטור אה"ע כח. וכיו"ב כתב בתור"ד, שגילתה דעתה להתקדש בכל דהו. ובספר שער המלך (אישות ה, יח) האריך לשאת ולתת בדברי הרא"ש מכמה צדדים).
ואולם הרשב"א והריטב"א חולקים וסוברים שגם אם ידעה את ערך הפקדון המלא — מקודשת, כי כן משמעות לשונו: 'פקדון שיש לך בידי' — בכל מה שנשאר ממנו, בין רב בין מעט. [וזה שלא כדעת בה"ג שכתב שצריך הבעל להשלים לה את ערך הפקדון בשלמותו, כדין המקדש במנה ונתן לה דינר].

(ע"ב) 'עד כאן לא פליגי אלא דמר סבר... אבל דכולי עלמא מקדש במלוה מקודשת' — לכאורה היה יכול לתרץ שרב סובר כשיטת רבי אלעזר בר' שמעון, ולא אמר שאינה מקודשת אלא כשהמעות אינן בעין, שכבר הוציאתם, כדברי ראב"ש. אך מזה שרב נימק טעמו 'מלוה להוצאה ניתנה' משמע שהמעות עדיין בעין, וכמו שפרש רש"י (שער המלך אישות ה, יג; עצמות יוסף).